

2.5.2014

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 24.3.2014 (OM 8/41/2014)

KESKUSRIKOSPOLIISIN LAUSUNTO LIIKETOIMINTAKIELLON TEHOSTAMISTA KOSKEVAAN ARVIOMUISTIOON

Asia

Oikeusministeriö on pyytänyt Keskusrikospoliisilta lausuntoa liiketoimintakiellon tehostamista koskevasta 24.3.2014 päivätystä arviomuistiosta.

Arviomuistion taustalla on Valtioneuvoston periaatepäätös harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan torjuntaohjelma vuosille 2012 - 2015, jossa edellytetään toimenpiteisiin ryhtymistä liiketoimintakiellon tehostamiseksi.

LAUSUNTO

Keskusrikospoliisi lausuu asiaan liittyen seuraavaa:

Keskusrikospoliisi pitää ensinnäkin kannatettavana pyrkimyksiä tehostaa liiketoimintakieltoa ja sen valvontaa lainsäädännön tasolla.

Yleistä liiketoimintakiellosta

Suomessa on liiketoimintakieltoon määrättyä tällä hetkellä 1089 pääasiassa erilaisiin talousrikoksiin syyllistynyttä henkilöä. Liiketoimintakieltoon määrättyjen lukumäärä on kasvanut tasaisesti 2000-luvun alusta aina vuoteen 2011 asti. Viime vuosina liiketoimintakieltoon on määrätty vuosittain yli 300 henkilöä. Vuoden 2012 aikana liiketoimintakieltoon määrättyjen henkilöiden määrä laski ensimmäisen kerran ollen 13 henkilöä vähemmän kuin edellisen vuoden päättyessä. Vuosi 2013 oli edelleen laskusuuntainen siten, että liiketoimintakieltoon määrättyjä oli 51 vähemmän kuin vuonna 2012. Poliisi vastaa liiketoimintakiellon noudattamisen valvonnasta.

Keskusrikospoliisi pitää arviomuistiossa esitettyjä asioita pääosin kannatettavina. Uudistukset olisivat omiaan tehostamaan liiketoimintakieltoihin liittyvän rikollisuuden torjuntaa. Arviomuistion ehdotukset saattavat toteutessaan lisätä valvottavien määrää. Tätä voidaan perustella sillä, että jatkossa liiketoimintakiellon edellytysten selvittäminen kuuluisi selvemmin kaikille esitutkintaviranomaisille. Valvottavien määrän kasvamisella saattaa olla vaikutusta valvontaresurssitarpeeseen.

1. Liiketoimintakielto rekisteri yleisesti saataville yleisen tietoverkon avulla

Liiketoimintakieltorekisterin tietojen saattaminen yleisesti saataville tietoverkon avulla on lähtökohtaisesti kannatettava ajatus, koska se parantaa tiedonsaantia liiketoimintakielttoon määrätyistä. Tietoverkon / internetin hyödyntäminen parantaisi myös tietojen saamisen reaaliaikaisuutta.

Jotta tietoverkkoon luovutettavat tiedot liiketoimintakielttoon määrätyistä henkilöistä hyödyttäisivät tietoja tarvitsevia tahoja (kuten elinkeinoelämää), tulee tietojen olla luotettavalla tavalla yksilöitävissä siten, ettei liiketoimintakiellon voimassaolosta jää epäselvyyttä. Tämä edellyttää myös henkilötunnuksen käyttämistä. Muussa tapauksessa tietojen käyttökelpoisuus on huono.

Jotta liiketoimintakieltoa koskevien tietojen yleinen saatavuus ei rikkoisi Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita arkaluontoisten henkilötietojen käsittelyssä eikä henkilötietolain periaatteita, tulee selvittää, onko tietojen saaminen liiketoimintakielttoon määrätyistä henkilöistä toteutettavissa teknisesti siten, että ratkaisu on sopusoinnussa kansallisen lain ja kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Käytännössä asia saattaisi olla toteutettavissa siten, että tietoverkkoon luodaan järjestelmä, jossa tiedon liiketoimintakielttoon määrätystä voi saada ainoastaan silloin, kun tiedon hakijalla on tiedossa haettavan henkilön henkilötunnus. Mikäli tiedon hakijalla olisi tiedossa vain henkilön nimi, tiedot eivät olisi saatavissa järjestelmästä. Tämä edellyttäisi järjestelmän toteuttamista siten, että se vaatii pakollisena tietona henkilötunnuksen syöttämistä.

2. Esitutkintaviranomaisten ja valvontaviranomaisten tehtävät

Arviomuistion sivulla kahdeksan on esitetty mahdollinen esimerkkimuotoilu liiketoimintakieltolain (1059/1985) 19 a §:n ja 21.5 §:n muuttamisesta. Esitehty muutokset ovat kannatettavia. Huomionarvoista on erityisesti se, että liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkintaa tehdään jo nykyisen lainsäädännön aikana esimerkiksi Suomen Tullin rikostorjunnassa. Arviomuistion ehdotus selventäisi siis tilannetta ja vähentäisi turhaa lainsäädännön tulkintaa sekä epätietoisuutta siitä, mitkä viranomaiset ovat oikeutettuja edellä mainitun tutkinnan suorittamaan.

Kannatettavana on pidettävä myös sitä, että liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskeva tutkinta voitaisiin jatkossa suorittaa myös muun esitutkintaviranomaisen kuin poliisin toimesta. Edellä mainitut muutokset tehostavat liiketoimintakiellon käyttöä.

3. Itsekriminointisuoja

Arviomuistiossa on todettu, että nykyinen liiketoimintakieltosäätely saattaa olla ristiriidassa itsekriminointisuojaan periaatteen kanssa, koska liiketoimintakielttoon määrätty saattaa joutua syytteen vaaraan antaessaan liiketoimintakieltolain 21 a §:n mukaisia selvityksiä. Keskusrikospoliisi toteaa, että oleellista on varmistua valvonnan yhteydessä siitä, että liiketoimintakielttoon määrätylle ilmaistaan selvästi hänen asemansa, joka ilmenee poliisilain (867/2011) 6 luvun 2 §:n 2 momentista (liiketoimintakielttoon määrättyyn sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä).

Edellä lausutun perusteella on tarkkaan harkittava, voiko mainittu ristiriita tosiasiallisesti syntyä vai onko sen syntyminen vältettävissä jo nykyisen lainsäädännön perusteella. Liiketoimintakiellon valvonnassa (kuten poliisi- ja esitutkinnassa) on huomioitava automaattisesti viran puolesta perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, jolloin myös itsekriminointisuojaan huomioiminen liiketoimintakiellon valvonnassa korostuu. Perus- ja ihmisoikeudet ovat korostuneessa asemassa uusissa vuoden 2014 alussa voimaan tulleissa poliisi- (872/2011), pakkokeino- (806/2011) ja esitutkintalaeissa (805/2011).

Arviomuistiossa viitataan jatkovalmistelua koskien itsekriminointisuojaan osalta sellaiseen tilanteeseen, jossa joku tietty yksilöity rikosepäily on jo kohdistunut tiettyä henkilöä koskevaan tietoon ("*... jos tietojen antaminen myötävaikuttaisi sellaisen rikoksen selvittämiseen, josta liiketoimintakieltoon määrätty epäillään.*"). Kyseinen arviomuistiossa esitetty lause viittaa tilanteeseen, jossa poliisin pitää ehdottomasti jo nykyisen voimassa olevan lainsäädännön mukaan tunnustaa ns. itsekriminointisuojaan olemassaolo ja soveltaa säännöksiä siten, että itsekriminointisuoja ei loukata.

4. Tietojen toimittaminen Oikeusrekisterikeskukselta Patentti- ja rekisterihallitukselle sähköisesti

Keskusrikospoliisi pitää myönteisenä tavoitetta, jonka mukaan liiketoimintakieltoon määrättyjä henkilöitä koskevat tiedot toimitettaisiin sähköisesti Oikeusrekisterikeskukselta Patentti- ja rekisterihallitukselle. Tämä lisäisi kauppa- ja säätörekisterien sisältämien liiketoimintakiellojen mahdollisimman reaaliaikaista rekisteriin kirjaamista ja poistaisi turhaa viivettä.

5. Väliaikaisen kiellon pituus

Keskusrikospoliisi suhtautuu myönteisesti myös tavoitteeseen pidentää väliaikaisen liiketoimintakiellon enimmäisaikaa. Liiketoimintakiellot liittyvät pitkälti talousrikoksiin. Talousrikosten esitutkinta ja syyttämistoimet laajoissa talousrikoskokonaisuuksissa kestävät usein pitkään, jolloin vuoden enimmäisaika saattaa muodostua ongelmaksi tilanteissa, joissa väliaikainen liiketoimintakielto olisi tärkeää määrätä vahingollisen liiketoiminnan estämiseksi.

Lopuksi

Keskusrikospoliisi haluaa lopuksi kiinnittää huomiota tilanteisiin, joissa hallinnollisen veroseuraamuksen määrääminen (veronkorotus) on johtanut siihen, ettei rikossyytettä voida ne bis in idem -periaatteesta johtuen nostaa. Veronkorotus rinnastuu nykyisin rikosoikeudelliseen seuraamukseen. Tällaisessa tilanteessa veronkorotuksen kohteena olevan henkilön voidaan katsoa olennaisesti laiminlyöneen liiketoimintaan liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia (Liiketoimintakieltolain 3 §:n 1 momentin 1 kohta), jolloin hänelle voidaan määrätä liiketoimintakielto. Nykyinen liiketoimintakieltolaki ei yksiselitteisesti määrittele sitä, kuinka tällaisissa tilanteissa aloitetaan liiketoimintakiellon edellytysten selvittäminen (Liiketoimintakieltolaki 19 a §) ja kenen aloitteesta / toimesta kiellon edellytysten selvittäminen tehdään.

Tässä yhteydessä on Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan syytä selvittää, tulisiko liiketoimintakiellon tehostamista koskevassa arviointityössä huomioida myös edellä mainittu seikka.

Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Tero Kurenmaa

Rikoskomisario

Juha Vehmaskoski